

INHOUD

INLEIDING .. 11

DEEL 1 | LANGZAME OPMARS NAAR DEMOCRATISCHE INSpraak .. 13

I | HET ANCIEN RÉGIME .. 14

De geboorte van de Antwerpse vrijheid .. 14

In de nevelen van de tijd .. 15

Een ruienstad .. 17

De kernstad groeit .. 19

Stad met landelijk karakter .. 24

II | STAD VAN DE POORTER .. 28

De oudste gezagsdragers .. 28

Schepenen: een gesloten groep met groot gezag .. 29

Twee burgemeesters .. 34

III | STAD VAN DE AMBACHTSMAN .. 35

Opkomend corporatisme .. 36

De hulk van Kallo .. 37

De Maandagse Raad: een schuchter begin .. 38

Een kwade wereld .. 39

De Brede Raad: een onvolmaakte volksvertegenwoordiging .. 39

IV | DE NIEUWE TIJD .. 45

Het dagelijkse bestuur van de elf municipaliteiten .. 47

De gemeenteraad: een adviserende vergadering .. 53

De Verenigde Nederlanden .. 54

De Belgische staat .. 54

De Antwerpse kwestie .. 57

De Meeting aan de macht .. 60

Een halve eeuw liberaal bewind .. 61

Democratische doorbraak en mystiek huwelijk .. 62

Geen sociale rechten .. 64

Discriminatie van de vrouw .. 66

V | MIDDELEEUWSE LIEFDADIGHEID .. 69

Armenbeleid van geestelijke en burgerlijke overheden .. 69

De Tafels van de Heilige Geest .. 71

De Heilige Geest van Onze-Lieve-Vrouw .. 72

Heilige Geesttafels in de overige stadsparochies .. 74

VI | DE KAMER VAN DE HUISARMEN .. 76

De beggaarden nemen het voortouw .. 76

De nieuwe dynamo: de aalmoezienierskamer .. 76

Het einde van de middeleeuwen .. 78

De zestiende eeuw was niet van goud .. 79

De diaconie van de nieuwe godsdienst .. 83

Het roomse herstel van de Contrareformatie .. 84

Geen verlichting in de achttiende eeuw .. 85

Het aalmoezienierschap, een weinig begeerde waardigheid .. 87

Benoeming van aalmoezieniers: een ingewikkelde procedure .. 89

De aalmoezenier als factotum .. 91

Schamele armen .. 94

Inkomsten en uitgaven van de armenkamer .. 94

Wat stelde de steun voor? .. 98

De Nieuwe Bestiering van den algemeynen armen .. 99

Bureaucratie van de Nieuwe Bestiering .. 101

Steun en controle door beleidsmensen .. 102

Hulpverlening door de Nieuwe Bestiering .. 105

VII | VRUCHTELOZE BESTRIJDING VAN DE BEDELARIJ .. 108

Arbeidsdwang tegen lediggang .. 113

Eed van de kleine aalmoezenier .. 115

Eed van de dienende aalmoezenier .. 115

VIII | PARTICULIERE INITIATIEVEN VOOR ARME BEJAARDEN:

DE GODSHUISJES .. 117

Caritatieve instelling ontsproten aan burgerlijke initiatieven .. 117

Van particulier naar overheidsbeheer .. 120

Dagelijks leven bij de blauwbroeders .. 122

Godshuizen met te geringe capaciteit .. 123

Sint-Blasius, het oudst bekende godshuis .. 124

Enige godshuizen gesticht door rijke kooplieden .. 124

Godshuizen met gekleurde kledij .. 127

Godshuizen steeds onder particulier beheer .. 128

Nog enige godshuisjes .. 128

IX | AMBACHTSGILDEN ZORGDEN VOOR HUN LEDEN .. 131

X | VOORZIENINGEN TEGEN KWALEN .. 134

Een ongezond leefmilieu .. 134

Een eenzijdig voedselpatroon op granen gebaseerd .. 135

Ook dat was ziekenzorg .. 137

Ziekten en medicamenten .. 138

Medische dienstverlening .. 139

De medische dienst van de armenkamer .. 140

Het rijke gasthuis van Sint-Elisabeth .. 141

XI | PESTILENTIES SLAAN TOE .. 147

Oorzaken van de ziekte .. 148

Pestbestrijding van de overheid .. 150

Behandeling van de kwaal .. 152

De lazerij van Terzieken .. 156

Het Sint-Rochusgodshuis .. 157

Veldzieken in de lazerij van Dambrugge .. 157

Pesthuizen in de Nieuwstad .. 159

De pesthuisjes van Stuivenberg .. 160

De stad en haar leprozen .. 160

XII | INSTELLINGEN VOOR GEHANDICAPTE PERSONEN .. 161

XIII | KRANKZINNIGEN EN DOLHUIZEN .. 162

XIV | VOORZIENINGEN VOOR VONDELINGEN EN WEZEN · 165

Vondelingenhuizen · 165

Zorg voor wezen · 167

Het Knechtjeshuis · 169

Het Maagdenhuis · 172

XV | VOORZIENING VOOR ARME REIZIGERS · 175

Nachtasielen · 175

Het Sint-Julianusgasthuis · 176

XVI | ONDERWIJS VOOR ARMEN · 179

Onderricht onder auspiciën van de armenkamer · 181

Onderwijs verstrekt door geestelijken · 181

Zondagsscholen · 182

XVII | EEN SOCIALE INSTELLING · 186

De Berg van Barmhartigheid · 186

XVIII | VAN TEXTIELCENTRUM NAAR WERELDHAVEN · 187

Armenzorg onder de republiek: oude wijn in nieuwe zakken · 189

Het bureau van weldadigheid: een geprolongeerde armenkamer · 190

De commissie van de burgerlijke godshuizen · 192

Armenzorg onder het Verenigd Koninkrijk · 193

De eerste jaren van de Belgische staat · 194

Burgerlijkemoraalprincipes · 194

Arme bejaarden: de godshuisjes in de nieuwe tijd · 195

Diverse vormen van sociale bewogenheid · 197

Over de levensstandaard van de armen · 199

XIX | VOORZIENINGEN VOOR VONDELINGEN EN WEZEN · 202

Het vondelingenhuis · 202

Weeshuizen · 203

Het Knechtjeshuis · 203

Het Maagdenhuis · 205

Het zinnelozengesticht · 205

Voorzieningen voor passanten · 205

XX | ONDERWIJS .. 208

Onderwijs voor armen .. 208

Zondagsscholen .. 209

De Berg van Barmhartigheid .. 210

De eerste ziektemutualiteiten van de thuisarbeiders .. 210

XXI | PLAGEN VAN DE NEGENTIENDE EEUW .. 212

De schande van de sloppen, stegen en krotten .. 212

Werkloosheid .. 216

De uitbuiting van het kind .. 217

Analfabetisme .. 220

Alcoholisme .. 221

XXII | HET SINT-ELISABETHGASTHUIS .. 223

XXIII | EPIDEMISCHE ZIEKTEN .. 227

Cholera .. 227

Pokken .. 228

Tyfus .. 229

BESLUIT .. 232

SELECTIE VAN GERAADPLEEGDE WERKEN .. 236